

Het verhaal van dit symposium

Jos van der Lans, eindredacteur van de [Canon sociaal werk](#) en symposiumvoorzitter, vertelt namens de organisatie hoe het symposium tot stand is gekomen en wat het mogelijke resultaat zou kunnen zijn.

Weliswaar is de redactie van de Canon sociaal werk de hoofdorganisator van dit symposium maar dat doet zij in samenwerking met [Movisie](#), [Sociale vraagstukken](#) en de [BPSW](#). Het symposium is bovendien georganiseerd op verzoek van het [Faro-team](#) van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

De powerpoint van de presentatie kunt u [via deze link](#) in beeld krijgen.

Eerst iets over de Canon sociaal werk. Dat is een digitaal platform waarin sinds 2007 de geschiedenis van het brede sociaal werk wordt gedocumenteerd in de vorm van Canons. Daar zijn er inmiddels zo'n 25 van. Onder meer van het sociaal werk algemeen, de jeugdzorg, maatschappelijke opvang, ggz, volkshuisvesting, verslavingszorg, palliatieve zorg, reclassering, gehandicaptenzorg. Het platform ontwikkelt zich in samenwerking met Vlaanderen, waarvoor eigen Canon zijn geschreven. Naast de Canons kent het platform ook een Biografisch Portaal, worden er podcasts gemaakt, boeken gesignaleerd en besproken en is er heel veel relevante historische literatuur gedigitaliseerd en gearchiveerd.

Dat gebeurt vanuit het idee dat het belangrijk is om de geschiedenis levend te houden. Een technocratische cultuur heeft de neiging om het verleden te negeren, een tendens die de laatste decennia steeds sterker is geworden. De Canon sociaal werk wil daar een tegenwicht aan bieden, omdat het voor sociaal werk cruciaal is om te weten dat je onderdeel uitmaakt van een lange (beschavings)geschiedenis, waar je beroepstrots aan kunt ontleen.

Sinds een jaar is daar een nieuwe ambitie bijgekomen. De ambitie om een Historisch Centrum Sociaal Werk op te richten. Het idee daarachter is dat de aandacht voor de geschiedenis van het sociaal werk in de brede zin niet beperkt moet worden tot het consumeren van de inhoud van de Canon sociaal werk, maar dat die geschiedenis actief onderhoud behoeft. Dat de geschiedenis ook onderzocht moet worden, op universiteiten, hogescholen en kenniscentra. Geschiedenis moet leven, moet niet iets apart zijn, maar onderdeel van kennisvergaring, van identiteitsvorming. Dat is meer dan de Canon sociaal werk kan bieden. Reden om het initiatief te nemen tot een Historisch Centrum Sociaal Werk, een kleine dynamische netwerkorganisatie die het zaadje van de geschiedenis gaat verspreiden en in organisaties gaat planten.

Daar blijkt, zo leren de vele gesprekken die er het afgelopen jaar over zijn gevoerd, een groot draagvlak voor te zijn in de brede sociale sector. Er moet alleen nog geld voor gevonden worden, maar Movisie gaat het project vooralsnog verder trekken.

Zo zijn de initiatiefnemers ook in gesprek gekomen met het Faro-team van de Rijksdienst Cultureel erfgoed (RCE). Om in dat gesprek tot de ontdekking te komen dat waar de Canonredactie met het voornemen om te komen tot een Historisch Centrum eigenlijk een activering van de geschiedenis wil realiseren, er in de erfgoedwereld over de band van Faro een vergelijkbare ontwikkeling op gang is gekomen: een actieve omgang met erfgoed. En waar de erfgoedwereld het sociaal domein op zoekt om die actieve omgang met erfgoed te realiseren, betreedt ze het terrein waar sociaal werkers actief zijn, die opereren immers ook in de leefwereld van mensen. En dan doemt al snel de vraag op: wat kunnen beide werelden voor elkaar betekenen, kunnen ze elkaar versterken?

En waar het Historisch Centrum Sociaal Werk eigenlijk vooral haar focus had gelegd op de geschiedenis van professionals, van werksoorten zou deze – geïnspireerd door de het Faro-gedachtegoed – ook verbreed kunnen worden naar wat we maar even samenvatten als ‘sociaal erfgoed’. Daar zijn immers veel initiatieven op genomen die raken aan het sociaal werk, maar er is nog geen plek waar dat bijeenkomt, waar kennis en ervaringen worden uitgewisseld, waar je kunt zoeken en inspiratie kunt opdoen. Zo’n plek zou het Historisch Centrum Sociaal Werk kunnen inrichten en dit symposium is een eerste poging om te onderzoeken of dat

betekenisvol zou kunnen zijn.

Daarbij is het relevant om nog wat preciezer in beeld te brengen waar het om gaat in het sociaal werk. Dat is immers een breed begrip. Het Beroepshuis van het sociaal werk, in kaart gebracht door de BPSP, laat zien dat sociaal werkers opereren op een groot aantal werkterreinen: welzijn, arbeidsorganisaties, gehandicaptenzorg, gezondheidszorg, jeugdzorg, maatschappelijk opvang, geestelijke gezondheidszorg. In totaal gaat het dan om zo’n 400.000 sociaal werkers. Dat is veel en daar kan je nog moeilijk greep op krijgen.

Daarom is het in dit kader relevant om preciezer te bepalen waar het om gaat in het sociaal werk, want dan kan je vervolgens bekijken of erfgoed daarbij kan helpen en wanneer? Je zou de volgende doelstellingen aan sociaal werk kunnen verbinden. Het sociaal werk werkt aan:

- Welbevinden (individueel en/of collectief)
- Zorgzaamheid (helpen bij problemen, beperkingen, afhankelijkheid)
- Gezamenlijkheid - Verbinden tussen mensen
- Solidariteit (onderlinge behulpzaamheid)
- Emancipatie, verheffing, vooruit komen in het leven.

Erfgoedinitiatieven die deze doelstellingen versterken en ondersteunen raken dus snel aan sociaal werk. Waarbij om ook deze initiatieven iets grijpbaarder te maken in dit symposium vier erfgoeddomeinen zijn onderscheiden om die te vervolgens in aparte workshops te verkennen op de wisselwerking met het sociaal werk. Dat zijn:

#1 BUURTWERK & GEMEENSCHAPSVORMING

Hoe kunnen de geschiedenis van een buurt en buurtherinneringen een rol spelen in lokale gemeenschapsvorming en wijkontwikkeling?

#2 STORYTELLING & ORAL HISTORY

Hoe kan je verhalen en levenservaringen optekenen en gebruiken in sociaal werk?

#3 OUDE INSTELLINGSTERREINEN, HISTORISCHE GEBOUWEN & MODERNE ZORGPRAKTIJKEN

Kunnen oude inrichtingsterreinen en historische gebouwen hun geschiedenis laten spreken in de hedendaagse zorg?

#4 OBJECTEN, VOORWERPEN & HERINNERINGEN

Hoe het ophalen en delen van herinneringen kunnen helpen om mensen bij elkaar te brengen, lief en/of leed te delen of met meer begrip sociaal werk te doen?

En daarmee is precies de opzet en bedoeling van dit symposium geschetst.

Contactgegevens:

www.canonsociaalwerk.eu
info@canonsociaalwerk.eu

CANON
Kort u Johanna ter Meulen, Daniël Mulock Houwer, Gerard van de Ven of Gradus Hendriks? Zij, en met hen vele anderen, schreven geschiedenis in het sociaal werk. Maar wat deden ze eigenlijk? Wat bewoog hen? Je verdiepen in het gedachtegoed en de praktijk van die erflieden is schatgraven. Je krijgt er energie van, noem het inspiratie. Het is soms ook confronterend, want we zijn niet de eersten die teleurstellingen moeten incasseren. En soms is het zelfs bizar om te zien hoe de tijdgeest korte metten maakt met mooi werk. Wat dan later weer als spijkplinternieuw wordt ontdekt.
Voor dat schatgraven is www.canonsociaalwerk.eu ontwikkeld, een snelgroeiende digitale speeltuin waar je over de erflieden, denkers en domters struikelt. Ca er kijken, en voor je het beseft, doe je aan de hand van je muis fascinerende ontdekkingen.

CANON SOCIAL AL WER K DE PO DCAST
Sinds maart 2023 kent de Canon een eigen podcast-serie. In deze serie brengen we gebeurtenissen uit de geschiedenis van het brede sociaal werk tot leven. We zoeken mensen op die historisch relevante verhalen kunnen vertellen, bliken terug op gebeurtenissen en geven aan hoe belangrijk die waren voor het heden.

DRAAG BIJ
De Canon sociaal werk bestaat 15 jaar en is inmiddels onmisbaar geworden voor iedereen die meer wil weten over de geschiedenis. Het onderhouden en verder ontwikkelen van deze website kost wel geld; dat we via projecten en Canon-boeken bijeen sprokelen. Daarom vragen we sympathisanten ons financieel te steunen. Het hoeft niet veel te zijn, alle beetjes helpen, want mede door donaties kan het platform zijn werk blijven doen, de Canons up-to-date houden en nieuwe projecten ontwikkelen.

HISTORY OF SOCIAL WORK
Following the successful and satisfying work on the Dutch and Flemish website on social work history and the numerous enthusiastic reactions, it was logical to expand that work and 'go international'. On this website, we will develop a time line of international social work, providing brief information on the most significant persons or activities on that time line. Each description will also provide links to further information as well as digital copies of key publications.

25 CANONS
750 VENSTERS
150 BIOGRAFIËN
2.000 PDF'S
5.000 AFBEELDINGEN
250.000 BEZOeken

Sociaal werk kent een lange geschiedenis. Oplossingen voor vraagstukken zijn tegenwoordig anders dan vroeger, maar soms zijn de verschillen tussen vroeger en nu kleiner dan je zou denken. Bovendien is er zelden sprake van één juiste oplossing. Voor beroepsopleidingen hebben studenten van de Hogeschool Utrecht een spelvorm bedacht. Door het spelen van het Canon Casusspel raak je over oude en nieuwe oplossingen in gesprek en leer je meer over de ontwikkeling van het sociaal werk.

wikipendium
Het platform canonsociaalwerk.eu noemt zich een wikipendium, een combinatie van wikipedia en compendium. Het is een historische kennisbank die van onderop, door gebruikers en deskundigen, is opgebouwd. Iedereen kan bijdragen met voorstellen, teksten, podcasts en boekbesprekingen. Dat gaat niet alleen om de inhoud van Canons, maar ook om de details, de links, de literatuurverwijzingen, de afbeeldingen, de foutmeldingen, alles. Alleen als collectief project kan de kwaliteit van de Canon op niveau blijven. De redactie is daarvoor altijd op zoek naar nieuwe medewerkers en nodigt daarom iedereen uit om alles, zelfs het ogenschijnlijk onbenulligste detail te melden. Daar wordt de website alleen maar beter van.

CANON boeken
Sinds 2012 zijn er negen CANON-boeken uitgegeven die met elkaar een totaal oplage hebben gehaald van 95.000 exemplaren. De boeken zijn een verwerking van een digitale Canon waarbij de vensters voor de papieren editie gereedgemaakt zijn en de boeken van een aparte inleiding zijn voorzien.
2012 CANON maatschappelijke opvang
2013 CANON zorg voor de jeugd
2014 CANON gehandicaptenzorg
2016 CANON volkshuisvesting
2016 CANON verlatingszorg
2019 CANON palliatieve zorg
2020 CANON speciaal onderwijs almere
2021 CANON samenlevingsopbouw
2022 CANON beroepsverenigingen

ONGOING PAST
Casusspel Sociaal Werk.

info@canonsociaalwerk.eu

VLAANDEREN:
CANON SOCIAAL WERK ALGEMEEN
JEUGDZORG
MIGRANTEN
SOCIAAL CULTUREEL WERK
MAATSCHAPPELIJK WERK
GGZ

Faro: Betekenis Erfgoed in het Sociaal Domein

Jeroen Overweel (Faro-team/Rijksdienst Cultureel erfgoed) neemt de deelnemers mee in wat precies de Faro-uitvoeringsagenda is.

Het Faro-verdrag stamt uit 2005 en beoogt een perspectiefwisseling te zijn in de omgang met erfgoed. Stond in het verleden het bewaren, de materie, centraal, het Faro-verdrag wil de mens centraal zetten. Dat moet de weg vrij maken voor een actieve, participerende omgang. Met nieuwe antwoorden op vragen als: waarom bewaren we eigenlijk erfgoed, voor wie doen we dat en hoe worden mensen daar actief bij betrokken.

Zie voor een heldere uitleg [deze videoregistratie](#) op YouTube.

Het Nederlandse erfgoedveld vult deze Faro-intentie op drie manieren in:

- Zo breed mogelijke erfgoed-participatie
- Open staan voor andere erfgoedopvattingen
- Verbindt het erfgoed aan sociaal-maatschappelijke doelen

Daarbij worden een groot aantal thema's onderscheiden:

- Erfgoed als hulpbron en partner in het sociale domein
- Democratische vernieuwing
- Dynamische leefomgeving
- Waarderen van erfgoed
- Meerstemmigheid
- Oral History
- Digitaal erfgoed
- Archieven
- Archeologie
- Caribisch Nederland
- Internationaal
- Erfgoedbewustzijn en educatie
- Ondersteuning erfgoedparticipatie
- Opleidingen
- Werkwijzen en wegwijzen
- Financiering erfgoedinitiatieven

Nederland heeft op 10 januari 2024 het Verdrag van Faro geratificeerd. Maar al eerder is het Faro-team begonnen met activiteiten om het erfgoedstelsel te 'faroriseren'. Dit symposium waarin het sociaal werk en de erfgoedwereld met elkaar kennismaken en aan de slag gaan is daar een voorbeeld van. De bedoeling is om te komen tot zoveel mogelijk lerende netwerken. Tot en met 2025 is er financiering voor projecten die erop gericht zijn om het erfgoedstelsel meer 'Faro' te maken.

Jeroen laat een aantal projecten zien waarin de geest van Faro spreekt. Onder meer:

- [Feest van Herkenning](#)

Stichting Feest van Herkenning en muziek organiseert in heel Zeeland bijeenkomsten waarbij het ophalen van herinneringen centraal staat. Dat kan door middel van herkenbare voorwerpen

[\(themakoffers\)](#) of door samen [bekende liedjes te zingen](#). Vrijwilligers die zangbijeenkomsten leiden hebben een muziekinstrument bij zich of begeleiden zichzelf met van tevoren opgenomen liedjes op hun telefoon.

- [Fort WKU](#)

Fort WKU, een oud verdedigingsfort uit de Hollandse Waterlinie gelegen in een prachtig gebied in de provincie Utrecht, is een plek waar zorginstelling Reinaerde samen werkt met mensen die een verstandelijke beperking of psychische kwetsbaarheid hebben. Zij verlenen diensten op het terrein, waardoor bezoekers kunnen lunchen, vergaderen, kamperen, wandelen, kanoën en nog veel meer. Zie de video op [YouTube](#). De deelnemers kunnen hier 'dingen doen die ze buiten het fort niet zouden kunnen doen'. Zoals:

- > Duurzaam contact met elkaar, samen werken
- > Vaardigheden leren
- > Werken in de buitenlucht
- > Ritme opdoen
- > Toeleiding naar betaald werk

Mooi voorbeeld dus van erfgoedbeheer en sociaal werk.

Contactgegevens:

j.a.overweel@cultureelerfgoed.nl

<https://faro.cultureelerfgoed.nl>

De Vlaamse ervaringen

Celien Stevens, verbonden aan KADOC-KU Leuven (Documentatie- en onderzoekscentrum voor cultuur, religie en samenleving), vertelt over de ervaringen in Vlaanderen, waar vanaf 2021 met behulp van Faro-subsidies nauw is samengewerkt tussen museum en wetenschap, onder meer door het opzetten van zes proeftuinen, die op Faro-leest geschroeid werden.

Inmiddels is de eerste fase van deze Vlaamse aanpak voorbij, kunnen er conclusies getrokken worden en wordt er een landelijk dienstverleningscentrum tot stand gebracht om de ontwikkeling met betrekking tot erfgoed & zorg verder te brengen. We volgen haar verhaal aan de hand van haar powerpoint-presentatie. Deze kan je [via deze link](#) in beeld krijgen.

Slide 1 – Zorgzaam erfgoed

In 2021 werden er door de Vlaamse Overheid subsidies toegekend voor het erfgoedproject **Zorgzaam (met) Erfgoed**, een initiatief van Museum Dr. Guislain (Gent) en KADOC-KU Leuven (Leuven). Vanaf oktober van dat jaar zijn we officieel van start gegaan met de uitwerking hiervan en hebben het met succes kunnen beëindigen in december 2023. Al betekende dit niet het einde van de inhoudelijke werking dat centraal stond in het project, maar daarover later meer.

Slide 2 - Samenwerking tussen archief en museum

- KADOC-KU Leuven
- Museum Dr. Guislain

→ Twee medewerkers

toelichting

Zoals ik net al liet vallen, was dit project een initiatief en dus ook een samenwerking van twee verschillende organisaties. Enerzijds **Museum Dr. Guislain**, een museum over de geschiedenis van psychiatrie in Gent, die ook een eigen werking hebben rond welzijnsgericht erfgoed- en cultuurwerk. Anderzijds **KADOC-KU Leuven**, een documentatie- en onderzoekscentrum voor alles wat op het snijvlak ligt tussen religie, cultuur en samenleving. In de Vlaamse context hoort het thema 'zorg' daar vaak zeker ook bij.

Ikzelf werd vanuit KADOC aangesteld als projectmedewerker voor **Zorgzaam (met) Erfgoed**, en dan was er nog collega Diederick Nuyttens als medewerker vanuit Museum Dr. Guislain.

Slide 3 - Dubbel Doel

- Zorg voor erfgoed
- Erfgoed voor zorg

toelichting

De samenwerking tussen KADOC en Museum dr. Guislain weerspiegelt het **dubbel doel** van het project Zorgzaam (met) Erfgoed:

- Advies verlenen over hoe je als niet-cultureelerfgoed instelling kan zorgdragen voor je eigen collectie, en hoe of onder welke voorwaarden die bijvoorbeeld kunnen worden ontsloten voor onderzoek.
- Ook de zorg- en welzijnsorganisaties sensibiliseren over welke waarde dat erfgoed voor hun persoonlijk kan hebben; hoe het de eigen identiteit kan versterken of hoe het zelf binnen de eigen werking kunnen inzetten.

Slide 4 - ZORGZAAM (MET) ERFGOED

- Coördinatie: KADOC-KU Leuven en Museum Dr. Guislain
- Breed aantal **partners** in stuur- en klankbordgroepen (erfgoed, zorg, onderzoek, onderwijs)
- Over **divers erfgoed** (archief, objecten, publicaties, immaterieel)
- **Timing: 2021-2023**
- **3 fasen:**
 - I. Identificatie (2021-2022)
 - II. Kennis- en expertiseopbouw (2021-2023)
 - III. Kennis- en expertisedeling (najaar 2023)

toelichting

Deze slide is gedeeltelijk herhaling van wat ik zonet al verteld heb.

Naast de hoofdpartners **KADOC** en **Museum Dr. Guislain** hebben we steeds ook samengewerkt en advies gekregen van een breed aantal partners uit diverse sectoren uit het veld van erfgoed, zorg, onderzoek en onderwijs (hoger onderwijs).

Tijdens het project hebben we per traject steeds gewerkt rond **verschillende vormen van erfgoed** om een zo breed mogelijke expertise te kunnen opdoen.

Het project was opgedeeld in **drie fasen**:

1. Identificatiefase in het eerste project: opsporen en in kaart brengen van erfgoedcollecties rond zorg en welzijn, alsook in kaart brengen van de noden van het veld.
2. Kennis- en expertiseopbouw is verdeeld over de eerste twee projectfasen met de uitwerking van zes proeftuinen in samenwerking met verschillende zorg- en welzijnsorganisaties om het veld beter te begrijpen (noden, uitdagingen, potentieel).

3. Een laatste fase om de opgedane kennis en expertise te bundelen in een draaiboek en dit te bespreken en te finaliseren samen met verschillende partners uit de erfgoed-, zorg-, onderzoeks- en onderwijswereld.

Slide 5: FASE 1: identificatie

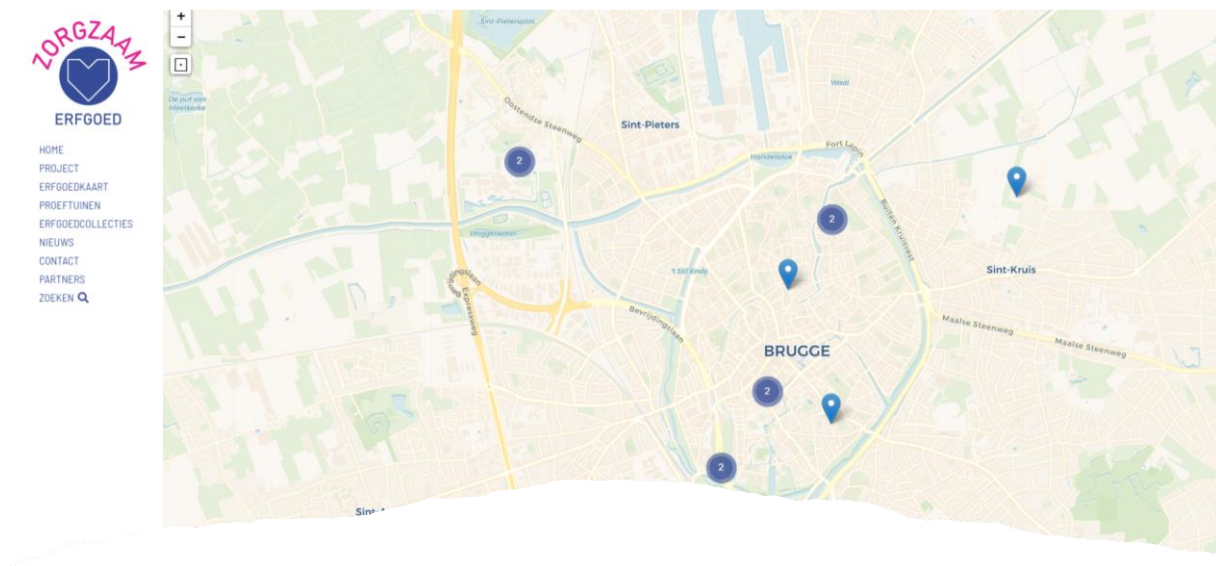
De eerste fase van het project bestond erin om **erfgoedcollecties rond en van 'zorg' op te sporen in de vier pilootregio's**.

Dit deden we aan de hand van geregistreerde collecties, terug te vinden via onder andere publicaties en databanken.

We stuurden daarnaast ook een enquête uit naar een 200-tal zorgorganisaties om "nieuwe" collecties op het spoor te komen, en we polsten daarbij ook al wat naar de noden die zij hadden.

In totaal hebben we nu zo'n **65 collecties** kunnen toevoegen aan onze erfgoedkaart, te bekijken op de website www.zorgerfgoed.be.

Het is de bedoeling om de komende jaren deze **screening verder uit te breiden** over heel Vlaanderen. Dat zullen we stelselmatig doen door ons jaarlijks te focussen op een andere provincie. We willen daarbij nauw samenwerken met lokale spelers op vlak van erfgoed (zoals erfgoedcellen) en ook zorg. We zoeken nog naar een betere manier om zoveel mogelijk mensen en organisaties te bereiken. Zodat we op een meer diepgaande manier de collecties en hun inhoud in kaart kunnen brengen, en ook heel belangrijk, de noden die bewarende instanties hebben.

www.zorgerfgoed.be

Slide 6 - FASE 1: Enkele conclusies

- Veel "**verborgen erfgoed**" in zorg- en welzijnsorganisaties
- Nood aan een groter **erfgoedbewustzijn** in de zorgsector

- Waarde van hun collecties
- Informeren over (wettelijke) mogelijkheden en beperkingen (bijv. bewaartermijnen en privacy)
 - Historisch erfgoed versus *het erfgoed van morgen*
- Nood aan **handvaten** en een duidelijker kader voor bewaring en ontsluiting
- Nood aan **ondersteuning**

toelichting

Uit deze eerste verkenning van het veld hebben we kunnen concluderen dat er **veel waardevol erfgoed verborgen zit in zorg- en welzijnsorganisaties**, waarvan weinig mensen het bestaan kennen.

De mensen uit de **zorg** zelf zijn zich **vaak** ook **niet** volledig **bewust van de waarde** van hun collecties. Vaak is het wat overbodig papier dat ergens op zolder of in de kelder wordt bewaard.

De zorgsector is vaak ook **niet voldoende op de hoogte over de mogelijkheden tot bewaring**, of dat nu gaat om bewaring in situ of herbestemming van hun collecties. Vaak gaan hier ook wettelijke kwesties mee gemoeid aangezien het gaat om privacygevoelig materiaal. Hier wordt dan ook bijzonder voorzichtig mee omgesprongen, en roept vragen op of het materiaal wel bewaard mag blijven (GDPR stelt namelijk 30, nu 50, jaar als verplichte bewaartermijn).

Soms is het bewustzijn er in de sector wel dat het erfgoed uit de verre 19de-eeuw waardevol is, bijvoorbeeld stichtingsdocumenten en de eerste inschrijvingsregisters. Er wordt nog te weinig stilgestaan bij het erfgoed dat vandaag gemaakt wordt.

De zorgsector heeft ook een duidelijke **nood aan handvaten** of kader over hoe om te gaan met hun erfgoed, bijvoorbeeld op vlak van bewaring, selectie, ontsluiting e.d.

En als gevolgd daarvan ook extra **ondersteuning** om dit ten uitvoer te brengen (financieel of werkrachten).

Slide 7 - FASE II: Kennis- en expertiseopbouw

6 proeftuinen met tweeledig doel (zorg voor erfgoed – erfgoed voor zorg)

- Proeftuin 1: Collectie Beeldende Therapie van **UPC KU Leuven** (campus Kortenberg) - *psychiatrische zorg*
- Proeftuin 2: Iedereen Archivaris in Dienstverleningscentrum **de Triangel** (Lievegem) – *zorg voor mensen met een beperking*
- Proeftuin 3: Zorgverhalen en participatie in het **Hof Bladelin** (Brugge) – *ouderenzorg*
- Proeftuin 4: Privacygevoelig erfgoed van een fusie-instelling met **Asster** (Sint-Truiden) – *psychiatrische zorg*
- Proeftuin 5: Kind, gezin en immateriële cultuur i.s.m. **Kind en Gezin** (Antwerpen) – *kindzorg*
- Proeftuin 6: Erfgoed en nazorg in de jeugdhulp i.s.m. Gemeenschapsinstelling **De Zande** (Ruisselede, Wingene, Beernem) – *bijzondere jeugdzorg*

toelichting

De fase rond kennis- expertiseopbouw bestond uit de uitwerking van **6 proeftuinen** met aandacht voor diversiteit van de zorgfunctie en erfgoedcollecties.

Elke proeftuin heeft een **tweeledig doel**: de partner bijstaan in het duurzaam bewaren van hun erfgoedcollecties, alsook de inzetbaarheid van dat erfgoed binnen de eigen organisatie of de mogelijkheden tot uitwerking van een presentatie voor het breder publiek.

We vertrekken steeds vanuit de erfgoedcollecties zelf en bekijken dan de mogelijkheden van de bewarende zorgorganisatie en het doelpubliek voor het participatief traject.

Slide 8: **ZORG VOOR ERFGOED**. Algemeen

I **Behoud en beheer**

- In kaart brengen van het erfgoed
- Collectiebeschrijving
- Aanzet voor registratie / inventarisatie
- Opschonen en verpakken
- Advies over inrichten van een archiefruimte OF mogelijkheden tot herbestemming
- Borgen van immaterieel erfgoed
- Advies over privacywetgeving en bewaartermijnen > implicaties voor ontsluiting

II **Vrijwilligerswerking**

- Opleiding voorzien (!)

Voor het aspect 'zorg voor erfgoed' staan we de organisaties dus bij in het correcte behoud en beheer van hun collecties, met aandacht voor verderzetting van deze gemaakte stappen in de toekomst door bijvoorbeeld een zoektocht naar vrijwilligers en het voorzien van een opleiding.

Slide 9 - **ZORG VOOR ERFGOED**. Enkele conclusies

Uitdagingen

- Grote diversiteit aan instituten/organisaties en erfgoedcollecties
- Bedreigd door gebrek aan aandacht, expertise en recente fusie- en reorganisatiebewegingen
- "Roeien met de riemen die er zijn"
- Kennis van/over het erfgoed is bedreigd

Noden

- Sensibilisering
- Middelen en mensen
- Opslagruimte of mogelijkheden tot herbestemming
- Concrete richtlijnen rond behoud en beheer, mogelijkheden tot ontsluiting en privacy

Veel **potentieel** voor o.a. onderzoek, (inclusieve) projecten, enz.

→ Intersectorale uitwisseling/samenwerking moet aangemoedigd worden, want dit biedt kansen !

toelichting

Op basis van de ervaringen uit de proeftuinen konden we al een aantal eerste conclusies trekken:

Een aantal **uitdagingen** kunnen zijn:

- De grote diversiteit aan instituten/organisaties en erfgoedcollecties vraagt kennis van verschillende domeinen. Het is nodig om je steeds opnieuw in te werken in de context/geschiedenis van de verschillende organisaties en/of hun zorgfunctie. Ook de diversiteit aan collecties vraagt steeds een specifieke aanpak.
- De collecties zijn bovendien vaak bedreigd door een gebrek aan aandacht en expertise in de zorgsector wat betreft omgaan met erfgoed, en ook recente fusie- en reorganisatiebewegingen zorgen ervoor dat er wel eens iets in de container belandt.
- Niet elke organisatie heeft daarnaast ook evenveel middelen te besteden aan hun erfgoed. Erfgoedwerking behoort niet tot de kerntaken van een zorgorganisatie, en vaak hebben zij hier dus ook geen middelen voor. Ook binnen het project moeten we daar rekening mee houden en vaak “roeien met de riemen die er zijn”.
- De kennis van of over het erfgoed is vaak beperkt of bedreigd. Meestal zit de kennis over een collectie bij slechts enkele werknemers, of vervelender nog, bij enkele oud-werknemers en weet niemand in de organisatie nog waar het vandaan komt of hoe het ontstaan is. Dit kan de beschrijving en inventarisatie van een collectie bemoeilijken.

We merken ook **verschillende noden** op in het veld:

- Nood aan sensibilisering, bewustwording in de sector over de waarde en mogelijkheden van hun erfgoedcollecties. Maar ook sensibilisering over het erfgoed dat ze vandaag aan het maken zijn.
- Middelen en mensen om zich te ontfermen over hun collecties. Daar kunnen wij vanuit het project jammer genoeg geen garantie op bieden. Wat we wel kunnen doen is hen helpen bij het zoeken van vrijwilligers of hen doorverwijzen naar lokale erfgoedspelers die hen hierbij kunnen helpen.
- Vaak is er geen deftige opslagruimte voor hun collecties. Meestal zijn we dan ook aan het werk op zolder of in de kelder, waar ze dan nog een plaatsje vonden om het onder te brengen. Misschien kan er ook geen ruimte zijn binnen de organisatie, of is die niet veilig genoeg, en dan kan gekeken worden naar mogelijkheden tot herbestemming. Zelf weten ze dan niet meteen hun weg te vinden naar de juiste partners.
- Indien de organisaties zelf kunnen instaan voor de bewaring van hun collectie ontbreekt het aan toegankelijke en centraal raadpleegbare richtlijnen rond behoud en beheer, mogelijkheden tot ontsluiting voor onderzoek én implicaties op vlak van privacy. Het privacygegeven wekt heel veel vragen op: mogen we dit wel nog bewaren? Hoe moeten het veilig bewaren? Wie heeft er intern toegang toe? Wie mag het komen raadplegen en wat zijn de voorwaarden?

Door aan de slag te gaan met de diverse collecties binnen de proeftuinen wordt het potentieel voor onder andere onderzoek en allerhande (inclusieve) projecten almaar meer duidelijk. Het biedt volgens ons ook veel mogelijkheden om er intersectoraal mee aan de slag te gaan.

Slide 10 - ERFGOED VOOR ZORG. Algemeen

- Actualiseren van het erfgoed: bewustwording van het belang en potentieel van erfgoed/ inschrijven in het grotere verhaal
- Activiteiten vertrekken vanuit het erfgoed en op maat van de deelnemers
- *Empowering* (succeservaring) en identiteitsvormend

toelichting

Binnen het luik 'erfgoed voor zorg' bekeken we de mogelijkheden om **aan de slag te gaan met het ter plaatse bewaard erfgoed** in de zorgorganisaties zelf en daarbij zo veel mogelijk personeel, bewoners, cliënten en/of patiënten te betrekken. Deze activiteiten of workshops waren er steeds op gericht om een **grotere bewustwording** teweeg te brengen van het belang en potentieel van het eigen verhalen en erfgoed binnen de organisaties, en daarbij ook een **succeservaring** te creëren voor de deelnemers. Dit kon zich uiten op verschillende manieren:

- Zo werkten we rond reminiscentie en het ophalen van herinneringen met ouderen;
 - Leerden we enkele bewoners van een voorziening voor mensen met een beperking aan archivering te doen;
 - Gaven we (amateur-)kunstenaars een platform om op een creatieve en artistieke manier aan de slag te gaan rond (de eigen) mentale gezondheid en dit ook te delen met de buitenwereld via een tentoonstelling;
 - Deden we enkele jongeren uit een gesloten jeugdinstelling kennismaken met analoge fotografie;
- Enz.

Het "**eigen**" erfgoed vormde steeds het **uitgangspunt** van de verschillende workshops of sessies.

Slide 11 - ERFGOED VOOR ZORG. Conclusies

- Maatwerk en flexibiliteit zijn aangewezen
- Neem je tijd!
- Engagement vanuit de zorg- en cultuursector nodig voor een succesverhaal. Idee van het werk voor de zorgsector verlichten door interventies vanuit cultuur gaat niet altijd op
- Cultuur voor welzijn: potentieel om sociaal welzijn te verbeteren → denk kwalitatief, niet in kwantiteit

toelichting

Wanneer je aan de slag gaat met dergelijke projecten zijn **maatwerk en flexibiliteit** steeds aangewezen. Je vertrekt uiteraard wel vanuit een bepaalde opzet of idee, maar het is zeer belangrijk om steeds de wensen en mogelijkheden van je doelpubliek mee te nemen in het traject en het daar ook gaandeweg naar aan te passen. Idealiter neem je hun visies al mee in de uitwerking van het project zelf – maar vaak is dat omwille van praktische redenen niet haalbaar (denk aan financiering).

Wat we zeker ook hebben geleerd, is dat het enorm belangrijk is om voldoende **tijd** te nemen om dergelijke projecten uit te werken. Werken met bepaalde kwetsbare groepen vraagt namelijk vertrouwen. Deelnemers willen weten wat je bedoelingen zijn, en soms kunnen er ook gevoelige thema's aan bod komen wanneer we het over thema's binnen 'zorg' hebben.

Bij het aangaan van een **samenwerking tussen de zorg- en cultuursector is een wederzijds engagement absoluut nodig**. Beide partijen zullen tijd en middelen moeten investeren om dergelijke projecten tot een goed einde te brengen. Soms gaat het idee op dat we vanuit de cultuursector bepaalde taken uit de zorg kunnen verlichten door activiteiten e.d. te introduceren, maar vaak is het tegendeel waar. Dat neemt natuurlijk niet weg dat er voor hen geen meerwaarde kan inzitten. Die bewustwording is er heel vaak wel. Maar om de projecten te realiseren is er steun en inzet nodig.

Culturele activiteiten inzetten voor het bevorderen van welzijn heeft vooral het potentieel om het **sociaal welzijn te verbeteren** van deelnemers, zoals het faciliteren van sociaal contact, mensen in verbinding stellen met hun omgeving, de gemeenschap, het verleden,..., hen iets bijleren, hen een platform te geven, te sterken in hun zelfvertrouwen, enz. Denk hierbij **vooral kwalitatief** en niet in kwantiteit. Hiermee bedoel ik ook dat je dergelijke zaken niet zal kunnen “verbeteren” bij iedereen waarmee je samenwerkt, maar daarom hoeft die ene persoon die er wel baat bij had niet in betekenis te verliezen.

Slide 12 - FASE III: Kennis- en expertisedeling

Fase 3 rond **kennis- en expertisedeling** stond op de agenda voor het najaar van 2023.

We werkten aan de realisatie van een draaiboek met allerlei good practices rond de zorg voor het erfgoed én de inzetbaarheid van het erfgoed voor zorg en welzijn.

Deze *tools* zijn intussen te raadplegen op onze website.

Enkele van deze conclusies en resultaten hebben we ook besproken tijdens een brede ontmoetingsdag voor diverse sectoren (erfgoed, zorg, onderzoek, onderwijs) op 30 november van vorig jaar. Daarmee konden we het project ‘Zorgzaam (met) Erfgoed’ afronden.

Ik probeerde op deze en de volgende slide enkele meerwaarden op te sommen van een samenwerking tussen de welzijnssector en de erfgoed- of cultuursector. Ik ben ervan overtuigd dat we nog tot meer punten zouden kunnen komen bij een meer uitgebreide denkoefening.

Slide 13 - Slide 14 – Meerwaarden van samenwerking (1)

- Het maatschappelijk belang van erfgoed wordt meer onderstreept (sociaal, betrekken van gemeenschappen,...);
- Positieve invloed op het *stoffige* en statische imago van erfgoed;
- Aandacht voor erfgoed kan identiteitsvormend werken voor zorg- en welzijnsorganisaties (bewust worden van het eigen verleden en evoluties);
- Erfgoed kan *empowerend* werken voor individuen (identiteit, samenhang, educatief,...) en organisaties, cf. *disability* verenigingen in Vlaanderen;
-

Slide 14 – Meerwaarden van samenwerking (2)

- Vanuit de erfgoedsector kunnen we enkele nodige richtlijnen en handvaten uitreiken aan de zorg- en welzijnssector inzake archiefbeheer en privacywetgeving. In Vlaanderen is er hiervoor geen duidelijk kader noch middelen voor de zorgsector;

- Een werking organiseren rond het erfgoed / verleden van een welzijnsorganisatie kan ervoor zorgen dat zij zelf beter de weg vinden naar hun verleden (én het ook gaan inzetten), als ook dat ze vragen van externen beter kunnen faciliteren (onderzoekers, patiënten en familie,...);
- Aan de slag gaan met het erfgoed (bijv. via creatieve workshops) opent deuren voor nieuwe invullingen / ideeën voor dagbesteding of bepaalde therapievormen. Erfgoed kan (moeilijke) gesprekken openen, een aanzet geven om een nieuwe vaardigheid te leren,...;
- Faciliteren van vrijwilligerswerking om bepaalde hiaten op te vullen;
- ...

Slide 15 - **TOON** - Landelijke Dienstverlenende Rol voor Erfgoed, Zorg & Welzijn

Erfgoedproject is uitgerold in een landelijke dienstverlening met structurele subsidies van de Vlaamse Overheid van 2024 t.e.m. 2028.

Lancering van nieuwe website en andere communicatiekanalen zoals sociale media en een nieuwsbrief volgen normaliter in het najaar van 2024. De naam waarmee we verder gaan is:

TOON - Landelijke Dienstverlenende Rol voor Erfgoed, Zorg & Welzijn

Contactgegevens

<https://zorgerfgoed.be/page/home>

<https://www.museumdrguislain.be/>

<https://kadoc.kuleuven.be/>

Celien Stevens <celien.stevens@kuleuven.be>